

Motnje v duševnem razvoju

Kazalo

Udeleženci.....	1	Predlogi	19
Motnje v duševnem razvoju.....	2	Prilagoditve v kontekstu	
Intelektualno delovanje	3	neformalnega izobraževanja	
Prilagodljivo vedenje.....	4	odraslih	23
Začetek v zgodnjem razvojnem		Učne metode in tehnike	24
obdobju.....	5	Metoda pojasnjevanja.....	25
Udeleženci.....	6	Metoda demonstracije	27
Terminologija	7	Metoda vodenega poučevanja	27
Razvrščanje.....	9	Dodatek: Delovne vaje	30
Vzroki.....	11	Ne razumem	30
Incidenca	13	Dodatek: Delovne vaje	31
Osrednje težave	14	Marsovec	31
Udeleženci.....	16	Povezave:.....	32
Dodatne težave	17		

Udeleženci

Poskusite se spomniti, ali ste bili kdaj v stiku z ljudmi z motnjami v duševnem razvoju. Delite svoje izkušnje in se osredotočite na vidike komunikacije, ki so se vam zdeli kot izziv. Delite s skupino, kako ste se počutili v tej situaciji, pa tudi svoje splošne vtise o resničnih ali namišljenih stikih z osebami z motnjami v duševnem razvoju.

Motnje v duševnem razvoju

Motnja v duševnem razvoju je opredeljena kot stanje, ki se pojavi v zgodnjem obdobju otrokovega razvoja in za katerega je značilno bistveno podpovprečno intelektualno delovanje in prilagodljivo vedenje.

V tem opisu motenj v duševnem razvoju izstopajo tri pomembne postavke:

- **Intelektualno delovanje**
- **Prilagodljivo vedenje**
- **Začetek v zgodnjem razvojnem obdobju**

Vsaka od njih bo podrobneje pojasnjena v nadaljevanju.

Intelektualno delovanje

Intelektualno delovanje je sposobnost razmišljanja, ki ljudem omogoča prilagajanje v novih situacijah. Merijo ga z inteligenčnimi testi.

Enota za označevanje stopnje intelligence, izkazane na testih, se imenuje inteligenčni kvocient (IQ). Vrednost IQ pod 70 se v tem pogledu tolmači kot intelektualna oviranost.

Inteligenca je predvsem genetsko določen potencial, gravitira k stabilnosti, je odporna na treniranje in ni nekaj, kar se da naučiti.

Približno 95 % ljudi ima IQ v razponu od 70 do 130. Povprečna vrednost IQ je 100. Če je nižji od 70, obstaja sum na intelektualno oviranost.

Prilagodljivo vedenje

Prilagodljivo vedenje se nanaša na to, kako učinkovito se oseba s to invalidnostjo spopada z običajnimi življenjskimi zahtevami in njeno sposobnost izpolnjevanja standardov osebne neodvisnosti za določeno starostno skupino, sociokulturno ozadje in razmere v skupnosti.

Prilagodljivo vedenje vključuje naslednje:

- **komunikacijske sposobnosti**
- **socialne spretnosti**
- **akademske/poklicne sposobnosti**
- **spretnosti osebne neodvisnosti**
- **(...)**

Prilagodljivo vedenje je praviloma naučeno vedenje, ki je odzivno na usposabljanje/rehabilitacijo.

Začetek v zgodnjem razvojnem obdobju

Začetek stanja, to je prva manifestirana oviranost, se nanaša na otrokovo razvojno obdobje (natančneje otroštvo in mladostništvo). Ameriški klasifikacijski priročnik strogo določa, da se mora prva oviranost razviti do 18. leta.

Motnja v duševnem razvoju ne pomeni le slabega rezultata na inteligenčnih testih.

Motnjo v duševnem razvoju diagnosticira specialist na podlagi obsežnih diagnostičnih postopkov, predvsem testiranja intelektualnega in prilagodljivega delovanja. Brez poškodb na področju prilagajanja diagnoze motnje v duševnem razvoju ni mogoče postaviti.

Udeleženci

Napišite čim več izrazov, ki jih poznate in ki označujejo povezavo z osebami z motnjami v duševnem razvoju. Naredite to hitro in ne skrbite o primernosti, moralnosti ali morebitnih negativnih konotacijah izraza že zdaj. Ko končate s pisanjem, lahko posamično preberete svoj seznam in razpravljate o primernosti izrazov, ki ste jih napisali v skupini.

Terminologija

Izraz za to vrsto invalidnosti se je zelo pogosto spreminjal. Tu je nekaj pogosto uporabljenih izrazov:

- Idiot, imbecil, bedak
- Intelektualno pomanjkljiv
- Slabodušen
- Duševno zaostal

Vsi ti izrazi so zastareli in se več ne uporabljajo!

Izraz, ki se je najdlje (v novejši zgodovini) uporabljal je »duševna zaostalost«. V latinščini retardio pomeni zadrževanje, zamuda. To spet pomeni, da je oseba z motnjami v duševnem razvoju v zaostanku, da zaostaja v razvoju ali ima počasen razvoj.

Izraz duševna zaostalost je še vedno aktualen; vendar so ga nove klasifikacije bolezni nadomestile z izrazom »motnja v duševnem razvoju«. Univerzalno priporočilo je uporaba novega izraza.

Pravilni izrazi za invalidnost in osebo, ki jo ta zadeva, so motnje v duševnem razvoju oziroma osebe z motnjami v duševnem razvoju.

Razvrščanje

V ta namen bomo uporabili kategorizacijo in izraze iz prejšnjih izdaj klasifikacijskih priročnikov, ki so trenutno še v veljavi. Številke v oklepajih označujejo IQ.

- **Blaga duševna zaostalost (50–69)**
- **Zmerna duševna zaostalost (35–49)**
- **Težka duševna zaostalost (20–34)**
- **Globoka duševna zaostalost (< 20)**

- **Blaga duševna zaostalost**

Osebe z blagimi motnjami bodo verjetno imeli nekaj učnih težav. Kot odrasli bodo morda lahko delali, živeli razmeroma neodvisno življenje in razvijali socialne odnose. Pri tem pogosto potrebujejo strokovno podporo.

- **Zmerna duševna zaostalost**

Osebe z zmerno oviranostjo imajo precejšen zaostanek v razvoju, vendar jih večina lahko doseže določeno stopnjo samostojnosti pri samooskrbi, vzpostavljanju socialnih odnosov in zaključku šolanja.

- **Težka duševna zaostalost**

Osebe s težko motnjo v duševnem razvoju so najverjetneje popolnoma odvisne od nenehne pomoči ljudi iz svojega socialnega okolja.

- **Globoka duševna zaostalost**

Osebe z globoko motnjo v duševnem razvoju imajo resne omejitve pri samooskrbi, vzdržnosti, komunikaciji in mobilnosti.

Največji delež obolelih spada v kategorijo zmerne duševne zaostalosti.

Vzroki

S pojmom motnje v duševnem razvoju se povezujejo številni dejavniki, večinoma biološki in v manjši meri psihosocialni. Vse te dejavnike je mogoče razvrstiti v tri kategorije glede na njihov trenutek nastanka:

- **prenatalni (med nosečnostjo)**
- **perinatalni (med porodom)**
- **postnatalni (v otroštvu)**

Za približno 30–40 % oseb z motnjo v duševnem razvoju ni mogoče določiti jasne etiologije ali vzroka. Čim blažja je okvara, tem manj je znano, kaj jo je povzročilo.

Naslednje okoliščine so povezane z diagnozo motnje v duševnem razvoju, pri čemer je v oklepaju naveden odstotek primerov.

- **Zgodnje poškodbe v embrionalnem obdobju (30 %)**
npr. Downov sindrom
- **Vplivi okolja (15–20 %)**
- **Nosečnost in perinatalne težave (10 %):** okužbe, poškodbe, podhranjenost.
- **Dednost (5 %):** npr. tuberozna skleroza, fragilni X sindrom ...
- **Splošna zdravstvena stanja, pridobljena pri dojenčkih ali otroštvu (5 %)**

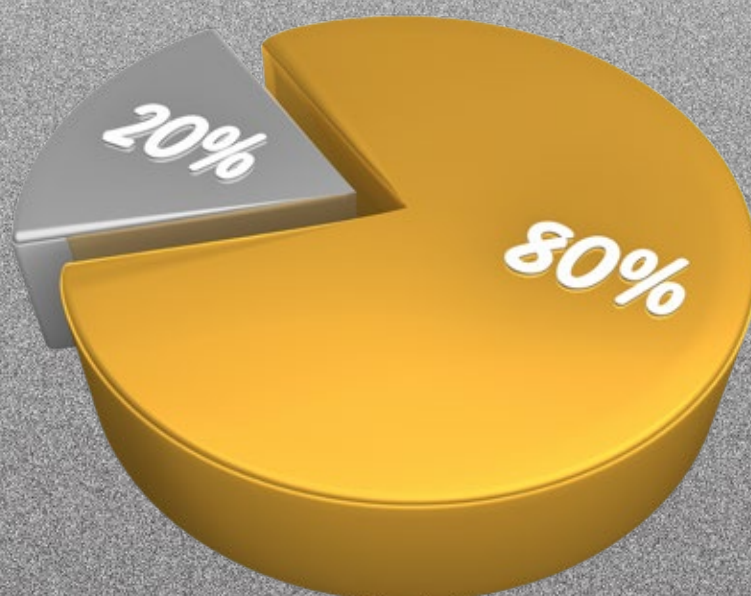
Vzrok za veliko število motenj v duševnem razvoju ni znan!

Incidenca

Podatki o incidenci ljudi z diagnozo motnje v duševnem razvoju segajo od 1 (DSM-IV) do 3 % (WHO).

Pogostejše se diagnosticira pri dečkih kot pri deklicah. Z večanjem stopnje okvare se delež prizadetih oseb zmanjšuje. Največ ugotovljenih primerov torej sodi v kategorijo blage motnje v duševnem razvoju (več kot 80 %), sledijo ji zmerne motnje v duševnem razvoju in nato težke ter globoke motnje v duševnem razvoju (ki skupaj predstavljajo manj kot 20 % deleža).

Osrednje težave

Spodaj so opisane osrednje težave, s katerimi se osebe z motnjami v duševnem razvoju pogosto soočajo.

- Njihov spomin je bistveno slabši, tako pri pomnjenju novih vsebin kot tudi pri priklicu že naučenega.
- Pri aktivnostih težje usmerjajo pozornost na samo aktivnost, težave imajo tudi pri ohranjanju fokusa na aktivnost.
- Njihovo razmišljanje je zelo konkretno, zato izjemno težko razumejo abstraktne pojme in namišljene situacije.

- **Govor otrok z motnjami v duševnem razvoju je v primerjavi z drugimi otroki razvojno zaostal. Odrasli na splošno slabše uporabljajo in razumejo jezik.**
- **Zgodnja motorika kaže zaostanek v razvoju, kasneje pa je najpogostejše prisotna splošna nespretnost.**
- **Socialne veščine so slabše razvite.**
- **Njihovo čustveno doživljanje je poenostavljeno in povezano s konkretnimi dogodki.**
- **Njihova osebnost kaže enostavnejšo strukturo.**

Udeleženci

V majhnih skupinah se pogovorite o glavnih značilnostih motenj v duševnem razvoju. Predstavljajte si triletno deklico in njeno družbeno okolje, ki ji povedo, da je Inja očitno zaostala v razvoju, da je verjetna diagnoza motnja v duševnem razvoju in da bo imela motno vse življenje. Napišite edinstven scenarij, v katerem boste opi sali prihodnje življenje punčke Inje. Delite svoja glavna mnenja z drugimi.

Dodatne težave

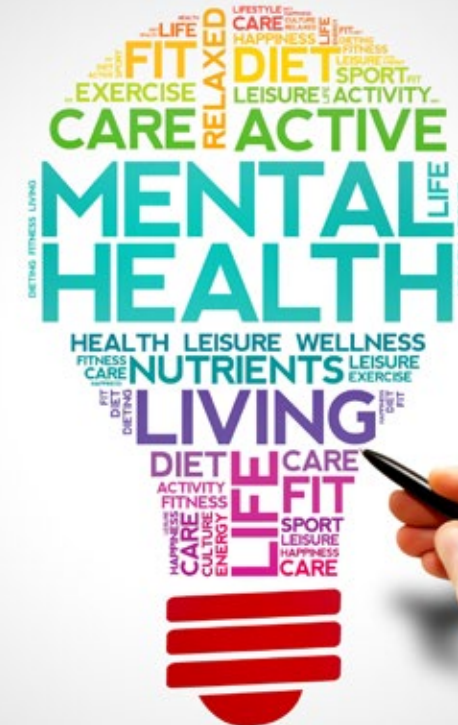
Številne nevrorazvojne, psihiatrične in druge zdravstvene motnje/bolezni in invalidnosti se pojavljajo skupaj z motnjami v duševnem razvoju. Tiste, ki se pogosto pojavljajo hkrati, so navedene spodaj:

- **Epilepsija**
- **Cerebralna paraliza/druge motnje gibanja**
- **Senzorične težave**
- **Vedenjske težave**
- **Težave z duševnim zdravjem**

Dolgo časa je veljalo, da osebe z motnjami v duševnem razvoju ne morejo imeti drugih duševnih (psihiatričnih) motenj, vendar jih ima kar približno četrtna dodatno diagnozo, povezano z duševnim zdravjem.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Predlogi

Predlogi za bolj uspešno komunikacijo: izobraževalni kontekst

Pri govorjenju je priporočljivo uporabljati običajne besede in preproste ter kratke stavke. Dobro se je izogibati abstraktnim pojmom in specializiranim izrazom. Ko gre za komunikacijo, se je pomembno osredotočiti na konkretne stvari, postavljati jasna vprašanja in v govoru delati daljše premore.

Predlogi za bolj uspešno komunikacijo - izobraževalni kontekst: Dajanju navodil za delo

Pri dajanju navodil za delo je treba zahtevnejše naloge razčleniti na manjše aktivnosti. Za vsako dejavnost se dajo ločena navodila in preveri razumevanje po vsakem danem navodilu. Po tem je osebam potrebno omogočiti, da navodila uporabijo v praksi. Ob tem jih je nujno pozorno spremljati in jim nenehno pošiljati povratne informacije o tem, kaj so storili.

Predlogi za bolj uspešno komunikacijo - izobraževalni kontekst: Preverjanju razumevanja

Pri preverjanju razumevanja je pomembno, da osebo prosite, naj ponovi navodilo, ki ji je bilo dano, tako kot ga je razumela. Na tej podlagi je možno uvideti izpuščene dele in odpraviti morebitne netočnosti. Potem je dobro, da ponovno preverimo razumevanje tako, da osebo prosimo, naj postopke ustno ponovi («Prosim, ponovite mi navodilo, da preverim, ali ste me prav razumeli!«).

Izogibajte se vprašanju: “Ste razumeli, kaj sem rekel?” Običajno mu bo sledil preprost odgovor »da« ali »ne«, ki malo pove o tem, ali je bila naloga dejansko razumljena. Nazadnje je dobro še enkrat preveriti morebitna vprašanja, osebo spodbuditi, da zapiše navodilo na papir in sproti spremljati, kako se zadana naloga izvaja.

Predlogi za bolj uspešno komunikacijo - izobraževalni kontekst: Podajanju povratne informacije

Pri podajanju povratne informacije tem osebam je pomembno, da to storimo takoj ko je potrebno, brez odlašanja. Vedno mora biti resnična, brez kakršnega koli napačnega predstavljanja. Treba je jasno povedati, kaj je bilo storjeno narobe, in dati konkretna (ponovna) navodila, kako izboljšati postopek. Vedno je dobro preveriti razumevanje in ugotoviti, ali so potrebna dodatna pojasnila, ter spremljati, kako poteka izobraževalni proces.

Pomembno je spremljati celotno vedenje osebe, da bi ugotovili, kaj lahko kaže na zmedenost, pomanjkanje jasnosti ali potrebo po dodatni podpori. Med celotnim procesom je potrebno posvetiti pozornost motivaciji ter jo spodbujati in vzdrževati z uporabo različnih ustvarjalnih metod.

Pomembno je, da izobraževalni proces poteka v prostorih, kjer je čim manj motečih dejavnikov.

Občutek frustracije je pogost pri komunikaciji z osebami z motnjami v duševnem razvoju zaradi pogoste potrebe po ponavljanju že večkrat povedane vsebine. Izjemno pomembno je, da smo med komunikacijo potrpežljivi, da stvari ponavljamo tolikokrat, kot je potrebno, in izkazujemo sprejemanje osebe v celoti, skupaj z njeno oviranostjo.

Prilagoditve v kontekstu neformalnega izobraževanja odraslih

- Nobena posebna prilagoditev ni potrebna.

Učne metode in tehnike

Učne metode in tehnike v kontekstu neformalnega izobraževanja odraslih

- **Metoda pojasnjevanja**
- **Metoda demonstracije**
- **Metoda vodenega poučevanja**

Metoda pojasnjevanja

Če so med udeleženci osebe z motnjami v duševnem razvoju, je potrebno pripravljeno prilagoditi vsebino, ki jo poučujemo. Včasih je potrebno zmanjšati obseg, včasih terminologijo in kompleksnost izražanja, včasih pa dinamiko predavanja.

Najpogosteje moramo sami ugotoviti, katero od teh tehnik bomo morali uporabiti, saj se ljudje z motnjami v duševnem razvoju pogosto ne vidijo kot taki, niti ne morejo jasno verbalno izraziti, kakšno obliko prilagajanja potrebujejo.

Edina stvar, ki jo je zagotovo moč narediti, je, da se pripravi preprosta pisna predstavitev vsebine, ki jo delimo z udeležencem z motnjami v duševnem razvoju.

Med predavanjem si vzamemo nekaj časa za razpravo o najpomembnejših konceptih in načelih z udeležencem z motnjami v duševnem razvoju.

Če nam je kaj takega sprejemljivo,
lahko to storimo tudi 15 minut po
predavanju.

Uporabljamo preprost jezik, vendar
pazimo, da ohranimo položaj +/+, kjer
spoštujemo svojega sogovornika kot
odraslega.

Metoda demonstracije

Če imate udeleženca z motnjo v duševnem razvoju, izvedite demonstracijo samo zanj in ji sledite s preprosto in natančno razlago. Udeležencu lahko dovolite, da demonstracijo sam preizkusi, vendar pod supervizijo in usmerjanjem.

Vsekakor ne smemo dovoliti, da bi se predstavitev spremenila v igro, če to ni bil naš prvotni cilj.

Metoda vodenega poučevanja

Po dogovoru z udeležencem.

Udeleženci

Ste organizator tečaja z naslovom “Kratek uvod v filozofijo”. Prijavila se je odrasla oseba z motnjami v duševnem razvoju, ki si tečaja res želi sodelovati. Kakšno prilagoditev razmišljate kot potrebno za tečaj glede na motnjo udeleženca?

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Dodatek: Delovne vaje

Ne razumem

Potrebni materiali: udeleženci

Navodila: Spremenite naslednje pojme, da jih bo razumel tretješolec.

- **Hitrost**
- **Kondenzacija**
- **Motor z notranjim izgorevanjem**
- **Mavrica**

Namen: Ljudje z motnjami v duševnem razvoju imajo sposobnost razumevanja zapletenih in abstraktnih pojmov.

Uporabiti je treba le besede, zvoke, kretnje ali druga orodja za razlago, ki so jim poznana in običajna ter jih uporabljajo tudi sami. Poenostavljanje vsebine je dobra vaja za vaše možgane, naredite to!

Dodatek:

Delovne vaje

Marsovec

Potrebni materiali: papir in
pisala, udeleženci

Navodila: Predstavljajte si, da ste Marsovec. Sestavite seznam najbolj nenavadnih običajev Zemljanov. Za vsako postavko na seznamu premislite, kako sprejemljiva je za vas in ali imate boljšo alternativo. Komentirajte kot skupina.

Namen: Družbene norme, ki se jih držimo, predstavljajo ureditve in se jih naučimo med odraščanjem. Samo zato, ker se jih držimo, to ne pomeni, da so edine pravilne. Včasih se ljudje z motnjami v duševnem razvoju ne obnašajo v skladu z normami, zato si je dobro zapomniti, da niso nesramni, le niso privolili v te dogovore.

Povezave:

JoinIN: European Network for
Inclusive Higher Education

Guidelines on the inclusion of
people with intellectual disabilities
in adult literacy services

Peanut Butter Falcon
(2019)

I Am Sam
(2010)